

needs. The development and implementation of these measures will not only improve the quality of life of the population, but also make a change in the strategic direction of the state's development. That will enable implementation of the latest achievements of science and technology, modernization of existing methods and methods of management. Thus, an appropriate level of environmental security of the state can be ensured through the creation of a mechanism for economic stimulation of environmental safety.

An important measure is to ensure the proper level of environmental education and increase the level of environmental awareness of environmental users and the general population. That will ensure the formation of stable economic development, will raise the level of competitiveness of national goods in the world market and provide a high level of environmental security of the state.

Key words: *ecological safety, security mechanism, economic mechanism, incentive, system of criteria.*

Стаття надійшла 22 грудня 2017 р.

УДК 658:351.863

**М. І. Копитко,
Г. Я. Левків**

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Досліджено позиції України за основними складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності у сфері вищої освіти та професійної підготовки, встановлено факт незадовільної ситуації. Проаналізовано причини погіршення становища у сфері вітчизняної освіти та визначено основні загрози її економічній безпеці.

Ключові слова: *вищі навчальні заклади України, економічна безпека, загрози, здобувачі вищої освіти, фінансування освіти.*

Постановка проблеми. Вітчизняна економіка впродовж останніх років перебуває на незадовільному рівні. Про це свідчить значення Індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 1).

Як видно з таблиці 1, ситуація в Україні щороку погіршується, а за період 2016–2017 рр. держава порівняно з 2012–2013 рр. втратила на 12 пунктів, натомість Грузія за аналогічний період покращила показники на 18 пунктів, Російська Федерація – на 24 пункти, Республіка Польща – на 5 пунктів, лише Туреччина погіршила свої позиції і втратила 12 пунктів у рейтингу. Така ситуація свідчить про те, що реформи, які здійснюються владою, не приносять бажаних результатів.

Порівняння значення Індексу глобальної конкурентоспроможності України, Грузії, Туреччини, Російської Федерації та Республіки Польщі*

Позиції держав за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012–2013 (зі 144 держав)	2013–2014 (зі 148 держав)	2014–2015 (зі 144 держав)	2015–2016 (зі 140 держав)	2016–2017 (зі 138 держав)
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Російська Федерація	67	64	53	45	43
Республіка Польща	41	42	43	41	36

* Побудовано автором на основі джерела 1.

Якщо в економіці існують проблеми, то й в освіті вони також присутні. Сфера освіти впродовж минулих трьох років значно втратила в обсягах фінансування. Це можна пояснити недоотриманням коштів з державного бюджету, оскільки державний борг України впродовж 2014–2017 рр. за Індексом глобальної конкурентоспроможності [1] зріс з 66% до 113%.

Позиції України за основними складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності у сфері вищої освіти та професійної підготовки наведено у табл. 2.

Аналіз динаміки позицій України у таблиці 2 засвідчує, що загальна тенденція є позитивною (поліпшення рівня зі 40-ої позиції у 2015 р. до 33-ої позиції у 2017 р.), однак стосовно факторів існує диспропорція у зміні. Наприклад, негативна тенденція спостерігається у сфері зарахування до закладів середньої освіти (41-ша позиція у 2015 р. і 53-тя – у 2017 р.), натомість зарахування до закладів вищої освіти підняло рівень на 2 позиції. Достатньо стрімкий ріст продемонстрував фактор якості освіти, окрім якості шкіл менеджменту, який втратив 5 позицій.

Про існування проблем на виробництві із навчанням та перепідготовкою персоналу свідчить падіння індексу на дві позиції порівняно з 2015 р. Доцільно відзначити поліпшення ситуації щодо співпраці університетів та підприємств промисловості (встановлення позиції із 74-ої до 57-ої – у 2017 р.).

Таблиця 2

**Позиції України за основними складовими Індексу
глобальної конкурентоспроможності у сфері вищої освіти
та професійної підготовки***

Позиції України за основними складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності	2014–2015 (зі 144 держав)	2015–2016 (зі 140 держав)	2016–2017 (зі 138 держав)
Вища освіта та професійна підготовка	40	34	33
Частка освіти	14	14	11
Зарахування до закладів середньої освіти	41	39	53
Зарахування до закладів вищої освіти	13	14	11
Якість освіти	65	46	46
Якість освітньої системи	72	54	56
Якість математичної та природничої освіти	30	38	27
Якість шкіл менеджменту	88	87	93
Доступ до Інтернету в школах	67	44	35
Навчання за місцем роботи	88	74	85
Доступність спеціалізованих науково- дослідних і навчальних закладів	84	78	77
Ступінь підготовки персоналу	92	74	94
Інновації	81	54	52
Співпраця університетів і промисловості у дослідженнях та розробці	74	74	57

* Побудовано автором на основі джерела 1.

Стан дослідження. Проблема забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів (ВНЗ) є непростою і потребує ґрунтовного вивчення. Серед дослідників проблем функціонування ВНЗ в Україні можна відзначити О. І. Волкова, Л. М. Віткіна, Г. І. Хімичеву, А. С. Зенкін, К. В. Карпову, М. Н. Курко, В. І. Лугового, А. П. Горбачик [2–6]. Нерозглянутим залишається формування максимально повного переліку загроз діяльності ВНЗ.

Мета статті – дослідити причини погіршення ситуації у сфері вітчизняної освіти і визначити основні загрози її економічній безпеці.

Виклад основних положень. За даними офіційної статистики [3], на період 2015/2016 навчального року в Україні функціонувало 659 ВНЗ I–IV рівнів акредитації (зокрема 288 ВНЗ – III–IV рівнів

акредитації), з них державної форми власності – 208 ВНЗ. Така кількість ВНЗ створює ситуацію, за якої переважна більшість молодих людей отримує диплом про здобуття вищої освіти. Схожа ситуація у всіх державах із високим рівнем розвитку. Україна, своєю чергою, не належачи до такої категорії, характеризується масовістю вищої освіти. Причиною цього є наслідки радянської епохи, яка сприяла становленню наукового потенціалу України, розвитку науки та освіти, вихованню висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, побудові всесвітньо відомих наукових шкіл та розвитку наукових інститутів. Після розпаду СРСР переважна більшість науково-дослідних лабораторій та інститутів закрилися, а ВНЗ – залишилися. Особливість діяльності останніх проявлялася в тому, що в часи СРСР в Україні здобували вищу освіту представники всіх радянських республік, а з часів незалежності, за відсутності значного попиту на ринку освітніх послуг іноземних громадян, випала нагода чи не кожному українцю, який має бажання, навчатися у ВНЗ.

Віднедавня вітчизняні ВНЗ переймають досвід іноземних колег, адже починає виникати ситуація, коли пропозиція освітніх послуг практично рівняється попиту. Тобто між університетами починається боротьба за потенційних студентів. Кожен ВНЗ намагається максимально удосконалити навчальний процес, залучити висококваліфікованих викладачів, налагодити співпрацю із підприємствами, брати активну участь у наукових грантах, проектах із державним чи комерційним фінансуванням. Всі ці та багато інших заходів здійснюються з метою отримання вищих позицій у освітніх рейтингах, які визначаються незалежними експертами, а не державою, що є пріоритетом у всіх іноземних вишів. За кордоном рейтинг університету має вирішальний вплив на вибір абітурієнтами. Це зумовлено тим, що престижний ВНЗ забезпечить отримання престижного диплома, а це суттєво впливатиме на можливість одержати високооплачувану роботу за фахом. Роботодавці вважають під час відбору на роботу на рівень престижу університету, що підтверджує і якість диплома. В Україні ситуація є дещо іншою. З огляду на той факт, що у світі основна кількість студентів обмежується здобуттям диплома бакалавра і не вступає до магістратури (вступає лише кожен третій бакалавр), то ринок зорієнтований на забезпечення робочими місцями молодих фахівців із базовою вищою освітою. Магістерські програми вважаються елітними, тому й є дороговартісними, але водночас у подальшому дозволяють отримати значно кращу і більш прибуткову роботу. Вітчизняні ВНЗ, маючи значні ліцензійні обсяги навчання слухачів магістратури, знівелювали значення диплома бакалавра і пропагують

у суспільстві думку, що вища освіта – це лише магістр (донедавна ще спеціаліст). Це виникає тому, що університети не хочуть втрачати доходів і максимально стараються, щоб усі бакалаври продовжили навчання в магістратурі. Водночас рівень підготовки магістрів є доволі низьким, адже магістерські програми повинні зорієнтуватися на обмежене коло слухачів, а не бути масовими. Специфіка навчання молоді на магістратурі зводиться до того, що залучаються до викладання науковці із найвищими науковими ступенями, які здійснюють активну науково-дослідну роботу, мають значні наукові напрацювання, але більшість своїх наукових досягнень не мають змоги впровадити у навчальний процес. Як зазначено у деяких розвідках [3; 8], до викладачів ставляться вимоги щодо організації навчання значних мас слухачів, при цьому відносини «викладач-слухач магістратури» стають більш формалізованими; починають ставити обов'язковою вимогою при викладанні навчальних дисциплін не інноваційність знань науково-педагогічного працівника, а його вміння працювати з великими потоками здобувачів освіти, особисті зусилля спрямовувати не на безпосереднє спілкування, а на удосконалення вміння презентації матеріалу і масового контролю. Все це призводить до того, що студенти навчаються за схожою до шкільної схемою і є відірваними від наукових досліджень та інноваційних знань.

Окремо доцільно зупинитися на тому аспекті, що першочерговою ціллю ВНЗ ставлять економічну ефективність, а не наукові та дослідні показники. З метою отримання вищого прибутку ВНЗ пропонують навчання на дистанційній основі, яка не передбачає безпосереднього контакту «студент – викладач». Це ускладнює процес сприйняття інформації та не дає змоги викладачеві проявити свою педагогічну майстерність повною мірою.

Проблема фінансування в наш час є центральною для вітчизняних ВНЗ (табл. 3).

Таблиця 3

Видатки Державного бюджету України на освіту, % до ВВП*

	Роки					
	2000	2005	2010	2013	2014	2015
Видатки державного бюджету на освіту	4,2	6,1	7,4	7,3	6,4	5,5
<i>зокрема</i>						
на вищу	1,3	1,8	2,3	2,1	1,8	1,5

* Розроблено автором на основі джерела 3.

Держава на освіту і науку виділяє надто мізерні суми, щоб можна було очікувати якогось розвитку; оплати за навчання студентів-контрактників вистачає аби лиш виплатити заробітну плату викладачам і профінансувати супутні витрати; бізнес через труднощі в економіці також не поспішає інвестувати кошти в інновації. Виникає замкнуте коло, коли суть діяльності ВНЗ в Україні зводиться до задоволення масового попиту населення на одержання диплома про вищу освіту.

Висновки. Таким чином, можна констатувати факт, що сфері вищої освіти в Україні характерна низка проблем, які негативно позначаються на рівні її економічної безпеки. Ключовими загрозами для діяльності вітчизняних ВНЗ можна визначити такі:

- 1) недостатність державного фінансування;
- 2) незацікавленість корпоративного сектора у співпраці з ВНЗ;
- 3) загальна зубожілість населення, яке не в змозі платити за освітні послуги;
- 4) орієнтація ВНЗ на масовість у підготовці фахівців, а не на індивідуальний підхід;
- 5) недосконалість заочної та дистанційної форм навчання;
- 6) низький рівень кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- 7) корумпованість у сфері здобуття вищої освіти;
- 8) низький рівень мотивації науково-педагогічних працівників;
- 9) відсутність зацікавленості ВНЗ у здійсненні інноваційної діяльності;
- 10) застаріла матеріальна база;
- 11) відсутність співпраці з іноземними ВНЗ;
- 12) різке щорічне зниження кількості абітурієнтів;
- 13) критично низький рівень зацікавленості серед іноземних абітурієнтів;
- 14) обмежена можливість учених брати участь у науково-практичних заходах через їхню дороговартісність, відсутність фінансування таких відряджень;
- 15) повільне впровадження практики видачі подвійних дипломів у співпраці з іноземними ВНЗ;
- 16) незначне залучення іноземних науково-педагогічних працівників до навчального процесу у вітчизняних ВНЗ;
- 17) невідповідність масштабів підготовки фахівців реальним потребам ринку трудових ресурсів;
- 18) невизнання у світі вітчизняних дипломів про здобуття вищої освіти.

1. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.

2. Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика: монографія / О. І. Волков, Л. М. Віткін, Г. І. Хімичева, А. С. Зенкін. – К.: Наукова думка, 2006. – 302 с.

3. Карпова К. В. Вищий навчальний заклад приватної форми власності як об'єкт економічної безпеки та суб'єкт освітньої господарської діяльності / К. В. Карпова // Ефективна економіка. – 2013. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1815>.

4. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: монографія / М. Н. Курко. – Х.: Вид-во Харківського національного ун-ту внутр. справ, 2010. – 376 с.

5. Луговий В. І. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів, спеціалістів з державного управління / В. І. Луговий. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

6. Горбачик А. П. Особливості менеджменту вищої освіти в сучасних умовах / А. П. Горбачик // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: збірник наукових праць. – Вип. 11. – К.: Фенікс, 2010. – С. 5–20.

7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/2016 навчального року: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 171 с.

8. Копитко М. І. Фактори впливу на економічну безпеку вищих навчальних закладів / М. І. Копитко // Економічне зростання в епоху соціальних трансформацій: матеріали II Міжнар. науково-практичної конференції (м. Краматорськ, 26 січня 2017 р.). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 89–92.

Копытко М. И., Левкив Г. Я. Проблемы обеспечения безопасности образовательной сферы в Украине

Исследованы позиции Украины по основному составляющему Индекса глобальной конкурентоспособности в сфере высшего образования и профессиональной подготовки, установлен факт неудовлетворительной ситуации. Проанализированы причины ухудшения положения в сфере отечественного образования и определены основные угрозы ее экономической безопасности.

Ключевые слова: *высшие учебные заведения Украины, экономическая безопасность, угрозы, соискатели высшего образования, финансирование образования.*

Kopytko M. I., Levkiv G. J. Issues safety of education in Ukraine

This paper explores the position of Ukraine on the main components of the Index of global competitiveness in higher education and professional training, established the unsatisfactory situation. Author investigated the reasons for deterioration in national education and the main threat of economic security, such as: mass higher education; the primary purpose of universities is increasing of economic efficiency, rather than scientific and research indicators; lack of public funding; lack of interest of the corporate sector in cooperation with universities; total poverty of population unable to pay for educational services; universities focus on quantity

in training instead of quality, thus not an individual approach; imperfection extramural and distance learning; low qualification of teaching staff; corruption in higher education; low motivation of teaching staff; universities lack of interest in the implementation of innovation; outdated equipment stock; lack of cooperation with foreign universities; sharp annual decline in the number of students; low level of interest among foreign students; limited ability of scientists to participate in scientific activities due to their considerable cost and lack of funding for such travel; slow implementation of the issuance of double degrees in cooperation with foreign universities; poor involvement of foreign research and teaching staff into educational process in domestic universities; specialists training is irrelevant to the real needs of the labor market; non-recognition of national diplomas of higher education in the world.

Key words: *higher education institutions of Ukraine, economic security, threats, applicants of higher education, education funding.*

Стаття надійшла 19 грудня 2017 р.

УДК 65.012.8:33+658.0

Jerzy Kuck

MODERN IT SOLUTIONS IN DEFENSE AND SECURITY FOR CORRUPTION PREVENTION

In the paper the author drawing on his practical experience looks for new IT solutions for IT systems built and adapted in defense and security. These solutions are about building and implementing the integrated multilevel IT systems for logistics, finance and HR.

The base of Integrated Multilevel IT Systems for Logistics, Finance and HR is the reliable coding and identification system for all assets used and in stock. With the coding system it is possible to organize electronic shopping which help prevent corruption. The distance learning (e-learning) is another effective solution for logistics, finance and HR.

Presented solutions set general directions for informatization and involve implementation of the latest technologies (software, applications, hardware, and computer networks) and IT security. As the result the Integrated Multilevel IT Systems for Logistics, Finance and HR should be built.

Implementation of these solutions should foster rational assets management in organizations, institutions in defense and security. It will also prevent corruption, which will fundamentally improve the functioning of organizations and institutions responsible for defense and security.

Key words: *Informatization, Integrated Multilevel IT Systems, coding, electronic shopping, distance learning, defense, security.*